

УДК 1:16:316.77

КРИКУН Віталій – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри логіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 60, вул. Володимирська, м. Київ, Україна, індекс 01033 (krikun_vitaly@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2531-0414>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.15>

Бібліографічний опис статті: Крикун, В. (2020). Постправа: сутність та перспективи. *Людинознавчі студії: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філософія»*, 41, 213–227, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.15>

ПОСТПРАВДА: СУТНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті досліджується сутність поняття «постправа» та його місце в сучасному інформаційному просторі. Наголошено, що постправа стає ефективним методом досягнення особистих цілей в умовах комунікативної практики. Розглядаються основні підходи до визначення поняття «постправа» та розуміння специфіки цього феномена. Аналізуються можливі засоби боротьби з постправдою. **Метою статті є** здійснення критичного аналізу феномена постправади в сучасному комунікативному просторі. **Методологічні засади.** Результати дослідження отримані за рахунок застосування таких методів: метод історіографічного аналізу для систематизації першоджерел та наукової літератури, які присвячені поняттю «постправа»; компаративний метод для зіставлення основних концепцій «постправади»; порівняльно-історичний метод при визначенні суспільно-історичних умов, що сприяли актуалізації уваги до феномена «постправади». **Наукова новизна.** Автор пропонує розглядати постправду як соціокультурну цінність, яка передбачає формування точки зору без ціннісної орієнтації на правдивість, об'єктивність, щирість; обґрунтовує винятково важливе значення розвитку індивідуальної навички критичного мислення та загальної соціальної відповідальності за ухилення від істини як

ефективного засобу протидії циркуляції постправди. **Висновки.** Ефективність постправди в комунікативній практиці зумовлена спрямованістю передусім на емоційний вплив. Поширенню постправди значно сприяє відсутність покарання за її поширення. Втрата правдою статусу соціокультурної цінності є однією з найбільших небезпек для сучасних демократичних суспільств, оскільки місце правди займає постправда. Постправда стала ефективним засобом досягнення цілей, особливо в умовах панування ЗМІ в XXI ст. Розвиток ефективної протидії постправді стає важливим завданням сучасних демократичних суспільств та наукової спільноти.

Ключові слова: істина, правда, постправда, вплив, доба постправди, масова комунікація, інформаційне суспільство.

KRIKUN Vitaly – Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor at the Department of Logic, Taras Shevchenko National University of Kyiv, 60, Volodymyrska str., Kyiv, Ukraine, postal code 01033 (krikun_vitaly@ukr.net)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2531-0414>

DOI: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.15>

To cite this article: Krikun, V. (2020). Postpravda: sutnist ta perspektyvy [The essence and prospects of post-truth]. *Liudynoznavchi studii: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii «Filosofia» – Human Studies. Series of «Philosophy»: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*, 41, 213–227, doi: <https://doi.org/10.24919/2522-4700.41.15>

THE ESSENCE AND PROSPECTS OF POST-TRUTH

Summary. Introduction. The paper contains information about the essence of the post-truth. Also reveals its methodological function regarding communicative practice and concerns the actuality of giving questions and peculiarities. The author gives an overview of the most popular approaches towards to the post-truth interpretation. This paper presents several important definitions and concepts of the post-truth. **The purpose** of this article is to presenting a critical analysis of the phenomenon of the post-truth in the modern information space. **Methodological principles.** In the process of the post-truth'

phenomenon studying such methods have been uses: method of historiographical analysis – for systematization of primary sources and scientific literature related to post-truth' phenomenon; comparative analysis – for comparing the most impotent concepts of the post-truth; comparative-historical method – for identification of socio-historical conditions within the post-truth were actualized.

Scientific novelty. *The author considers such proposition: proposes to consider post-truth as a socio-cultural value which provides when a point of view forming lacking a value orientation for truth, objectivity, sincerity; consider the individual critical thinking skills' development; forming a social responsibility for evading of the truth as effective means of counteraction to circulation of the post-truth.*

Conclusion. *The specific feature of post-truth is its focus on the emotional methods of influence within communicative practice. The post-truth circulation is significantly facilitated by the lack of punishment for evading the truth. Loss of the socio-cultural value's true status is one of the biggest dangers for the modern democratic societies because of circulation of the post-truth. The post-truth became an effective means of achieving goals, especially under conditions of domination of the mass media in the 21st. Development of the effective counteraction to the post-truth is becoming an important task of modern democratic societies and the scientific community.*

Key words: *truth, verity, post-truth, influence, post-truth world, mass communication, information society.*

*«Коли правда влаштовує не всіх,
з'являється постправа».*

Постановка проблеми. Останнє десятиліття називають добою «постправа». Історія цього поняття досить цікава, а розуміння його сутності є остаточно не сформованим. Вперше голосно на весь світ воно пролунало у 2016 р., коли Оксфордський словник англійської мови визнав його «словом року». Це відбулось завдяки тому, що нове поняття набуло значного поширення на шпальтах ЗМІ і, як наслідок, у свідомості людей.

Метою статті є визначення сутності поняття «постправа» та його місця в сучасному інформаційному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на швидке просування поняття «постправа» інформаційним

простором, все більше дослідників звертають на нього увагу. Серед них можна виділити Р. Кейса, Ф. Де Лара, А. Лактіонову, Є. Ланюка, О. Лисанюк, Т. Лютого, Б. Маккоміскі, С. Пролєва, Д. Робертса, К. Хіггінс, С. Фуллера, Ю.Н. Харарі та інших.

Основний матеріал. Зміст поняття «постправада» визначається укладачами Оксфордського словника таким чином: *«Слово описує обставини за яких об'єктивні факти менш значимі під час формування суспільної думки, ніж звернення до емоцій та особистих поглядів»* (Oxford Dictionaries, 2016). У межах пояснювальної статті зазначається, що авторство словосполучення «post-truth» належить сербсько-американському драматургу Стіву Тесічу (Steve Tesich) і вперше з'явилося у 1992 р. у його есе про війну в Перській затоці: *«... ми, як вільні люди, самостійно вирішили, що хочемо жити в якомусь постправдивому світі»* (Tesich, 1992, p. 13).

Тесіч використав нове слово для того, щоб описати явище, яке періодично мало місце в інформаційному середовищі США, якщо офіційні особи поширювали інформацію, але згодом виявлялось, що вона повністю або частково не відповідає дійсності. Тесіч зіставив кілька інформаційних компаній, які компрометують американську владу: Уотергейтський скандал, боротьбу влади з поширенням інформації за часів в'єтнамської війни та операції в Перській затоці. С. Тесіч був обурений тим, що особи, які поширювали недостовірну інформацію і тим самим вводили суспільство в оману, не понесли за це жодного покарання.

У 2004 р. термін «post-truth» з'являється на перших шпальтах уваги завдяки роботі Ральфа Кейса «Епоха постправади: нечесність і обман у сучасному житті», в якій автор наголошує, що поширення суспільством постправади створює значну загрозу, оскільки сприяє униканню правди, тобто використання брехні стає звичайною соціальною практикою. Кейс наголошує на одній з особливостей постправади, а саме безкарності (Keyes, 2004, p. 71).

У 2010 р. термін постправада знову привертає до себе увагу завдяки статті Д. Робертса «Post-truth politics» і визначається автором як *«політична культура, в якій публічний зміст політики (громадська думка і зміст новин) майже повністю відірвався від суті законодавства»* (Roberts, 2010).

Справжнього світового визнання поняття «post-truth» набуло у 2016–18 рр., коли виявилось, що відразу дві події світового масштабу своїм підґрунтям мали фейки – Brexit і перемога Д. Трампа в президентських перегонах у США. З цього приводу український дослідник Є. Ланюк зазначає: *«Прихильники Brexit проводили кампанію Vote Leave, одним із ключових гасел якої була теза, що членство Британії в ЄС коштує 350 млн фунтів на тиждень. Попри те, що ця цифра була цілковито необґрунтованою і її багаторазово спростовували у впливових британських ЗМІ, агітатори Vote Leave вперто поширювали її всіма можливими способами, перетворивши на один із символів Brexit... За підрахунками, 80% публічних заяв Дональда Трампа – брехня або перекручення фактів»* (Ланюк, 2017).

Утворення поняття відбулось завдяки поєднанню двох частин: «post» і «truth». «Post» походить від лат. postumus «посмертний», прізвисько, що додавалось у давньоримській системі формування імені людини, яка народилась після смерті свого батька і за традицією (постфактум, постскриптум, постмодерн тощо) використовується в значенні «після». Своєю чергою «truth» перекладається і як «істина», і як «правда». Для позначення абсолютного характеру істинного знання в англійській мові є інший відповідник, а саме «verity» («the eternal verities»). Гарною ілюстрацією виступає відомий афоризм «in vino veritas».

На побутовому рівні істинність і правдивість досить часто вживаються як синоніми. Такий стан речей зумовлений специфікою природних мов. Наявні наукові розвідки наполягають на необхідності розмежовувати поняття «істина» і «правда». У сьогоденні найбільш поширеними є три основні теорії істини: кореспондентська, когерентна і прагматична. У відношенні суперечності до поняття «істина» знаходиться поняття «хиба».

Своєю чергою поняття «правда» не привертало значної уваги наукової спільноти. Можна виділити такі основні розуміння поняття «правда», які наявні в українській мові та культурі і використовуються в повсякденному спілкуванні:

1) правда – відповідність думок людини об'єктивній реальності. У такому розумінні зміст наближено до поняття «істина» (*«Це правда – щось насправді має місце»*);

2) правда – щире висловлення людиною своїх думок, відсутнє бажання ввести співрозмовника в оману. Але мовець може висловлювати і помилкову інформацію («Я кажу правду»). У такому розумінні зміст наближено до поняття «щирість»;

3) правда – справедливий соціальний устрій, дотримання справедливості у відносинах між людьми, морально-етичний ідеал («Боротись за правду, відстоювати правду»).

Підсумовуючи, варто зазначати, що зміст поняття «правда» вирізняється своїм тісним зв'язком із людиною, її практичною діяльністю та сприйняттям світу. Протилежним поняттю «правда» є поняття «брехня», що передбачає існування й інших понять, наприклад «напівправда», «мовчання» (ухилення від відповіді) тощо. Якщо сказати правду означає «максимально точно висловитись відповідно до реального стану речей», то брехня передбачає свідоме подання інформації, що не відповідає реальному стану речей і спрямоване на введення співрозмовника в оману. Напівправду і уникнення від відповіді можна розглядати як проміжні варіанти, які хоч і не містять прямої брехні, але й не відповідають реальному стану речей.

Порівняно з розглянутими поняттями, постправда виглядає більш складним і водночас складеним, оскільки може містити як правду, так і напівправду і брехню. Оскільки ефективність постправди передбачає довіру з боку аудиторії, використання прямої брехні в процесі формування постправди є досить ризикованим, її краще замінити власним баченням (моя правда).

О. Удод та М. Юрій наводять такий варіант співвідношення між істиною та правдою: «Правда імплікує те, що належить зробити, істина – те, що насправді є (в даний момент, сутнісне за природою)» (Удод і Юрій, 2011, с. 133).

Спираючись на контексти, в яких поняття «post-truth» вживалось його першими носіями, та на розглянуте співвідношення між поняттями «правда» та «істина», вважаємо більш доречним його переклад українською саме як «постправда».

Щодо тлумачення поняття «постправда» в сьогоденні спостерігаються різні підходи. Так, К. Хіггінс (Kathleen Higgins) розглядає «постправду» як відверту брехню, яка в суспільстві стає буденністю» (Higgins, 2016).

Т. Лютий зазначає, що *«префікс «пост-» «вже не має стосунку до «того, що йде після», а позначає радше неважливість»* (Лютий, 2016). Причиною поширення постправди Т. Лютий визнає втому людства від правди, адже значно простіше відмовитись від постійної аналітики і жити, спираючись на переконання.

С. Пролеєв, аналізуючи практичні аспекти застосування терміна «постправа», наголошує, що *«доби постправди» не існує, а сам термін розглядає виключно як симптом, який вказує на те, що «має місце глибока криза праворядку і правосвідомості, суспільної моралі та демократичного урядування, деградація політичної відповідальності та стандартів публічної поведінки»* (Пролеєв, 2018, с. 52). Передусім Пролеєв звертає увагу на кризу демократичних інститутів у розвинутих, цивілізованих країнах світу, що спричинює ризики для цивілізованого майбутнього усього світу.

Ф. де Лара (Philippe de Lara) розглядає постправду так: *«Вважати за правду те, що ми відчуваємо, не робити розрізнення між правдою як такою і нашим відчуттям правди»* (де Лара, 2018, с. 37). Своє розуміння постправди дослідник розкриває завдяки аналогії з англійськими виразами *«feeling right»* (відчувати точність, справедливість) та *«being right»* (бути точним, справедливим). Існування постправди де Лара пояснює радикальною релятивізацією світогляду і особливостями (недоліками) демократичного устрою, що дозволяє безкарно під маскою власної думки поширювати брехню.

Поступово почали з'являтися і інтегруватися в інформаційний простір похідні від «постправди» поняття. Б. МакКоміскі (Bruce McComiskey) активно використовує поняття «риторика постправди», під яким він розуміє риторичну діяльність, яка позбавлена впливу етичних принципів. У межах визначеного підходу МакКоміскі визначає «постправду» як *«ознаку, яка вказує на відсутність посилань на факти, істини та реальність»* (при виголошенні людиною своєї точки зору). *Такий стан речей призводить до того, що мовлення розглядається виключно на стратегічному рівні»* (McComiskey, 2017, с. 6). За таких умов мовлення розглядається виключно як інструмент досягнення своїх цілей.

МакКоміскі зазначає, що завдання ораторів (за часів, що передували добі постправди) передусім зводилось до максимально

якісного поширення положень, визначених науковцями, що орієнтовані на пошук істинного знання.

За таких умов брехня, різного роду виверти розглядаються як неприйнятні, аморальні засоби. Але, якщо факти, реальності і істинність викреслити з епістемічного континууму, це призведе до зникнення і їхніх протилежностей – брехні, заплутаних слів, хиби тощо, а на місце логічно коректного обґрунтування приходить посилення на власну думку. Саме такі ознаки притаманні комунікації за доби постправди.

У світі, де факти, реалії та істини не мають значення, мовлення без обґрунтування або посилення стає суто стратегічним елементом і це, на думку МакКоміскі, є центральною проблемою, що постає перед дослідниками (McComiskey, 2017, p. 12).

Також МакКоміскі звертає увагу на інший феномен, що поширюється медіапростором у безпосередньому зв'язку з постправдою, а саме «Еффект Трампа» і визначає його як *«матеріальні і соціальні результати успішного застосування постправдивої риторики»* (McComiskey, 2017, p. 33).

МакКоміскі переконаний, що перемога Д. Трампа на виборах у значній мірі досягнута завдяки застосуванню широкого кола неетичних комунікативних прийомів, серед яких: фейкові новини, повідомлення з розмитим змістом у ЗМІ, напади на авторитет ЗМІ, навішування ярликів тощо. На думку МакКоміскі, наведені прийоми призвели не лише до перемоги Трампа, але й до зростання рівня агресивності та насилля серед населення США.

Альтернативний підхід передбачає тлумачення «post-truth» як «постістини». Так, А. Лактіонова зазначає, що *«виявляється найприроднішим розуміти пост-істину як видимість істини»*, а її панування в сучасному медіапросторі *«тягне знецінення ідеалів справедливості і відповідальності в суспільстві і знецінює особистісну цінність індивіда»* (Лактіонова, 2017, с. 94).

С. Фуллер визначає істину як те, що було визнане уповноваженим суддею в межах справи, що розглядається (Фуллер, 2020, с. 229). Постістину Фуллер розуміє як розмивання чіткої межі і логічного відношення суперечності між істиною та хобою. Постістинний світогляд передбачає толерантне ставлення до багатьох можливих істин. Як наслідок, унеможливується остаточне розмежування ілюзії та реальності, а знання

виступають певною людською грою, спрямованою на оволодіння істиною. Але істина в такій грі виступає лише проміжною метою, оскільки справжню цінність становить модальна влада, яка є результатом володіння істиною.

Ю.Н. Харарі, на відміну від багатьох інших дослідників, визнає постправду невід'ємним елементом людського суспільства, оскільки саме вона забезпечує сталу людську взаємодію – міфи дозволяють організувати тривалу взаємодію людей для досягнення певних результатів, які одній людині не досяжні. Homo Sapiens як біологічний вид віддає перевагу владі над правдою (Харарі, 2018, с. 301). Ефективну протидію поширенню постправди Харарі вбачає в активізації просвітницької діяльності і популяризації наукового типу свідомості.

Поняття «постправа», на нашу думку, вказує на одну з соціокультурних цінностей, яка зайняла вакантне місце після втратою правди своєї актуальності як альтернативної цінності. Загального визнання у статусі цінності постправа поки не отримала, але її активне поширення, висока практична ефективність як засобу просування особистих інтересів і досягнення власних цілей вказує на успішне укорінення. Поширення постправди активізувалось в останнє десятиліття у зв'язку зі зростанням впливу ЗМІ на соціум. У процесі формування постправдивої точки зору відсутня ціннісна орієнтація на правдивість, об'єктивність, щирість. Поширенню постправди демократичним суспільством суттєво сприяє принцип «це моя думка і вона має право на існування».

Формування постправди передбачає первинну орієнтацію не на пошуки правди, а на обґрунтування достовірності певної точки зору. Тобто має місце зміна ціннісних орієнтирів із пошуку і поширення правди, об'єктивної картини світу на обґрунтування достовірності необхідної точки зору. За таких умов «фейк» і «брехня» набувають статусу інструментарію під час побудови такого постправдивого світогляду.

Спираючись на запропоноване розуміння поняття «постправа», набуває змістовності і похідне поняття, а саме «доба постправди», яке можна використовувати для позначення певного історичного періоду, проміжку часу, якому притаманна втрата правдою своєї валідності в системі соціокультурних

цінностей, а вакантне високе місце правди займає саме постправа.

Виникає запитання: чому у певні часові проміжки відбувається така зміна світоглядних орієнтирів? Відповідь на це питання можна знайти в царині психології. Народна мудрість наголошує: *«Людина істота ледача і нічого просто так не робить»*. Якщо люди розпочали розвивати методологію формування постправи, отже, це стало для них корисно. Постправа виявилась ефективним інструментом для втілення в реальність власної волі. Так, останнім часом світом шириться хвороба популізму, який активно використовує постправду, оскільки вона дозволяє створювати для електорату ідеальну картинку. Чимало пройдисвітів використовують постправду, щоб потрапити до органів державної влади, а далі починаються дива: в родичів таких осіб відкриваються (до цього глибоко приховані) неймовірні бізнесові здібності або їм починає шалено таланти в лотереях тощо. На міждержавному рівні добі постправи притаманні також дивні речі. Наприклад, безглузді напади мирних країн на своїх більш потужних, військово підготовлених сусідів. Так, знищення передодягненими у польську військову форму есесівцями радіостанції на німецькій території стало приводом для початку окупації території Польщі німецькими військами і Другої світової війни. Якщо відкинути пропаганду і проаналізувати факти, стає зрозуміло, що Німеччина у 30 роках ХХ ст. активно готувалась до реваншу у Першій світовій. На це вказує чимало ознак: поступове укорінення націонал-соціалістичної ідеології, неподільний контроль над ЗМІ для здійснення ефективної пропаганди, активний розвиток науки і техніки з орієнтацією на військові потреби, узурпація влади, поширення ідеї унікальності (кращості) німецької нації тощо. Інценування нападу на німецьку радіостанцію виявилось лише приводом для початку війни. Але для успіху у війні ініціаторам потрібна була підтримка усього німецького народу, а для цього необхідно було забезпечити:

- 1) наявність серед німців прагнення до помсти;
- 2) виправдання майбутніх нелюдських вчинків.

На виконання цих двох цілей і була спрямована діяльність нацистської пропагандистської машини. Населення Німеччини запевнювали, що:

- навколо них лише вороги і лише єдність їм допоможе;
- їх нація є кращою за інші і заслуговує панувати у світі, а інші лише заздять і прагнуть підкорити їх;
- початок війни є вимушений кроком для захисту Німеччини.

Подібних прикладів формування штучної реальності заради досягнення власних меркантильних інтересів можна знайти чимало в історії людства і далеко не всі вони завершилися кроком, як це відбулось із нацистським режимом.

Нині світ спостерігає, а українці на собі відчувають військово-політичні наслідки доби постправи, яка розквітла на теренах Російської Федерації і прагне поширюватись світом. Анексію Криму і введення військ в Україну через власні ЗМІ РФ обґрунтовує необхідністю захисту від «фашистів», «росіянофобів», «правосеків» тощо. Формування російськими ЗМІ постправдивої реальності відбувається через поширення майже тих же самих ідей, як і в ситуації з населенням Німеччини перед Другою світовою, які були розглянуті вище. Своєю чергою схожі події у США (в'єтнамська війна та операції в Перській затоці) призвели до появи самого слова «постправа».

Відповідно, виникає запитання: *а чим можна пояснити високий рівень ефективності постправи?* На нашу думку, відповідь на поставлене запитання передбачає урахування кількох факторів, а саме:

1) притаманний багатьом людям потяг до «чорнухи» – подій, що викликають сильні емоції, передусім негативні – катастрофи, вбивства, знущання тощо. Шпальти інформаційних ресурсів наповнюються відповідно до контенту, що здатен привернути увагу якомога більшої кількості людей – вбивства, злочини, трагедії, катастрофи, вражаючі події тощо. Значна кількість людей на фоні сірості власного життя прагне нових, яскравих емоцій і постправа може їм це дати;

2) низький рівень розвитку навичок критичного мислення та лінощі суттєво сприяють поширенню постправи. Так, людям властиво «призначати» винними у власних проблемах інших людей. Набагато легше визнати винним когось іншого, аніж шукати помилки або недоліки у власних діях;

3) постправа уможливує реалізацію природнього потягу людини до самоствердження шляхом нав'язування іншим своїх

поглядів («воля до влади»). Створення точки зору, що не відповідає загальноприйнятій і її обґрунтування з подальшим донесенням до інших є чудовою змогою довести власну значимість, самоствердитись.

Слід зазначити, що постправа не є винаходом сьогодення і подібні методи досить часто використовувались в історії людства. На нашу думку, світоглядним підґрунтям постправди можна визнати принцип філософського релятивізму, становлення якого пов'язують з особистістю давньогрецького філософа Протагора. Істину софісти вважали відносною, релятивною, тобто залежною від людини. Тобто з двох протилежних точок зору більш істинною є та, яка краще обґрунтована. У комунікативній діяльності такий підхід призвів до того, що софісти ставили собі за мету якісне обґрунтування будь-якої точки зору. Софісти займалися розвитком інструментів формування постправдивої реальності під тиском власних світоглядних принципів – релятивізму і скептицизму. Подібна практика поряд із демократизацією суспільних відносин у Стародавній Греції відкривала перед софістами чудові можливості для отримання суттєвих як матеріальних, так і іміджевих здобутків.

Усвідомлюючи загрозу, яку несе постправа цивілізованому людству, доречно звернутись до питання про можливі методи протидії, які, на нашу думку, можна розділити на дві групи:

1) особистісний аспект. Чимало дослідників визнають діяльність софістів одним із чинників, який підштовхнув Аристотеля до розробки основних засад логіки і риторики. Здобуття людиною знань і навичок у галузях логіки та риторики є фундаментом формування навички критичного мислення. Серед багатьох визначень поняття «критичне мислення» корисно звернутись до варіанту, запропонованого А.Є. Конверським – *«це вміння будувати доведення і спростування, вміння висувати гіпотези, проводити аналогії, вміння знаходити і усувати помилки у своїх та чужих міркуваннях»* (Конверський, 2018, с. 11). Розвинуті навички критичного мислення є необхідністю для людини у ХХІ столітті і здатні створити суттєві перешкоди на шляху просування постправди до свідомості людини;

2) соціокультурний аспект. Протидіяти постправді можна за умови повернення правди на верхні щаблі системи

соціокультурних цінностей. Втрата правдою своєї валідності відбувається через те, що позбавлені правдивості висловлювання (навіть пряма брехня) можуть принести спікерам гарні дивіденди і не загрожують втратами. Саме такий стан речей і посприяв зародженню поняття «постправа», коли С. Тесіч обурився відсутності покарання для високопосадовців США, які вводили в оману американське суспільство. Також важливо виявляти постправду та джерела її поширення і активно розповсюджувати інформацію щодо справжнього стану речей. Тобто правда здатна зупинити поступ постправди. Суспільство, яке розробить механізми відповідальності за поширення неправдивої інформації, одночасно отримає і вакцину від постправди і міцний фундамент для свого майбутнього, оскільки все, що побудоване на брехні, довго не тримається.

Висновки. Доречно звернути увагу на такі основні положення:

- 1) постправдивість є ознакою, що притаманна сучасному інформаційно перенасиченому медіапростору;
- 2) постправдивість підриває концепт факту і розмиває істину;
- 3) пропонуємо розглядати постправду як соціокультурну цінність, яка передбачає формування точки зору без ціннісної орієнтації на правдивість, об'єктивність, щирість;
- 4) зважаючи на притаманну безкарність, постправа стала у ХХ–ХХІ ст. ефективним засобом досягнення своїх цілей, особливо в умовах масової комунікації;
- 5) постправа стає однією з основних загроз для цивілізованого демократичного суспільства у ХХІ ст., а розробка методів ефективної протидії постправдивості набуває дедалі більшої актуальності;
- 6) ефективними засобами протидії вважаємо розвиток індивідуальної навички критичного мислення та формування соціальної відповідальності за ухилення від правдивості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Де Лара Ф. Теоретична злиденність дискурсу «пост-». *Філософська думка*. 2018. № 5. С. 36–44.
2. Конверський А. Є. Критичне мислення : підручник. Київ, 2018. 344 с.

3. Лактіонова А.В. Концепт «пост-істина» в сучасному філософському та повсякденному світі: переосмислення. *Наукові праці: науково-методичний журнал. Сер. Філософія*. 2017. Вип. № 288. С. 91–95.

4. Ланюк Є. Постправда і постлюдство. *ZBRUCH* : вебсайт. URL: <https://zbruc.eu/node/64267>. (дата звернення 01.11.2020)

5. Лютий Т. Кінець прекрасної епохи. У кожного своя правда. *Dsnews.ua* : вебсайт. URL: <http://www.dsnews.ua/society/kinets-prekrasnoyi-epohi-v-kozhnogo-svoya-post-pravda--19112016180000>. (дата звернення 05.11.2020)

6. Пролеєв С. Теоретична злиденність дискурсу «пост-». *Філософська думка*. 2018. № 5. С. 45–53.

7. Удод О., Юрій М. Концепти «істина» і «правда», «сутнє» і «належне» в культурі. *Науковий вісник Чернівецького університету. Сер. Філософія*. 2011. Вип. 539/540. С. 124–133.

8. Харарі Ю.Н. 21 урок для 21 століття / пер. з англ. О Дем'янчука. Київ, 2018. 416 с.

9. Фулер С. Постправда. Чому учит и не учит нас философия о ней. / пер. з англ. Е.Н. Лисанюк, Н.В. Перова. *Вестник Томского государственного университета. Философия. Социология. Политология*. 2020. № 53. С. 221–257.

10. Keyes R. *The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*. St. Martin's Press, New York, 312 p.

11. McComiskey, B. *Post-truth rhetoric and composition*. Utah State University Press. Colorado. 2017, 56 p. DOI: 10.2307/j.ctt1w76tbg

12. Oxford Dictionaries. 2016. «Word of the Year 2016 Is... Post-Truth.» Oxford Dictionaries. URL: <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016> (дата звернення 10.12.2020).

13. Roberts D. Post-truth politics. *Grist*. Apr 1, 2010. URL: <http://grist.org/article/2010-03-30-post-truth-politics>. (дата звернення 5.7.2020).

14. Tesich S. A Government of Lies. *The Nation*. 1992, January, Vol. 254. Issue 1. P. 12–14.

15. Higgins, K. (2016). Post-truth: a guide for the perplexed. *Nature*. URL: <https://www.nature.com/news/post-truth-a-guide-for-the-perplexed-1.21054> (дата звернення 6.7.2020).

REFERENCES

1. De Lara, F. (2018). Teoretychna zlydennist dyskursu «post-» [Misinformation and Propaganda in the Days of post-truth] *Filosofska dumka*. – *Philosophical Thought*, № 5, S. 36–44. [in Ukrainian].

2. Konverskyi, A.Ie. (2018). Krytychne myslennia. pidruchnyk [Critical thinking]. Kyiv, 344 p. [in Ukrainian].

3. Laktionova, A.V. (2017). Kontsept «post-istyna» v suchasnomu filosofskomu ta povsiakdennomu sviti: pereosmyslennia [The concept of post-truth in contemporary philosophical and everyday world: rethinking]. *Naukovi*

pratsi: naukovo-metodychnyi zhurnal. Ser. Filosofiia. № 288. S. 91–95. [in Ukrainian].

4. Laniuk, Ye. (2017). Postpravda i postliudstvo [Posttruth and posthumanity]. Retrieved November, 01, 2020 from: <https://zbruc.eu/node/64267> [in Ukrainian].

5. Liutyi, T. (2016). Kinets prekrasnoi epokhy. U kozhnogo svoia pravda [The end of a beautiful era. Everyone has their own version of truth]. Retrieved November, 5, 2020 from: <http://www.dsnews.ua/society/kinets-prekrasnoyi-epohi-v-kozhnogo-svoia-post-pravda--19112016180000> [in Ukrainian].

6. Prolieev, S. (2018). Teoretychna zlydennist diskursu «post-» [Theoretical Poverty of the Discourse «Post-»]. *Filosofska dumka. – Philosophical Thought.* № 5. S. 45–53 [in Ukrainian].

7. Udod, O., Yurii, M. (2011). Kontsepty «istyna» i «Pravda», «sutnie» i «nalezhne» v kulturi [The Concepts Truth and Veracity, Proper and Essence in Traditional Culture]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Ser. Filosofiia Vyp. 539/540. S. 124–133* [in Ukrainian].

8. Kharari, Yu.N. (2018). 21 urok dlia 21 stolittia [21 Lessons for the 21st Century]. per. z anhl. O. Dem'ianchuka. Kyiv, 416 s. [in Ukrainian].

9. Fuler, S. (2020). Postpravda. Chemu uchyh y ne uchyh nas fylosofiya o nei [What philosophy does and does not teach us about the post-truth condition]. per. z anhl. E. Lysaniuk, N. Perova. *Vestnyk Tomskoho hosudarstvennoho unyversyteta. Fylosofiya. Sotsyolohyia. Polytolohyia.* 2020. № 53. S. 221–257 [in Russian].

10. Keyes, R. (2004), *Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life*, St. Martin's Press, New York, 312 p.

11. McComiskey, B. (2017) *Post-truth rhetoric and composition*. Utah State University Press. Colorado. 56 p. DOI: 10.2307/j.ctt1w76tbg.

12. Oxford Dictionaries. 2016. «Word of the Year 2016 Is... Post-Truth.» Oxford Dictionaries. Retrieved December, 10, 2020 from: <https://en.oxforddictionaries.com/word-of-the-year/word-of-the-year-2016>.

13. Roberts, D. Post-truth politics. «*Grist*». 2010, Apr, 1. Retrieved July, 5, 2020 from: <http://grist.org/article/2010-03-30-post-truth-politics>.

14. Tesich, S. A Government of Lies. *The Nation*. 1992, January, Vol. 254. Issue 1. P. 12–14.

15. Higgins, K. (2016). Post-truth: a guide for the perplexed. *Nature*. Retrieved November, 28, 2016 from: <https://www.nature.com/news/post-truth-a-guide-for-the-perplexed-1.21054>.